

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Το σωματείο στη γενική του μορφή. Έννοια - διακρίσεις - σύσταση

Ειδική βιβλιογραφία: Α. Καρακατσάνης, ΕρμΑΚ, άρθρα. 78-107, Αθ. Κρητικός, Δίκαιο σωματείων και συνδικαλιστικών οργανώσεων, Τόμος 1ος, Γ. Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, έκδοση 2007. Λ. Ντάσιος, Εργατικό δικονομικό δίκαιο, Τόμος Β/1 - Συνδικαλιστικές οργανώσεις.

I. Έννοια του σωματείου

1. Την έννοια του σωματείου στη γενική του μορφή την δίδει ο ΑΚ στο άρθρο 78. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, σωματείο θεωρείται η εκούσια και με διαρκή, κατά βάση, χαρακτήρα ένωση είκοσι (20) τουλάχιστον προσώπων, η οποία οργανώνεται και λειτουργεί με καταστατικό, επιδιώκει σκοπό μη κερδοσκοπικό και αποκτά νομική προσωπικότητα με την τήρηση των εκάστοτε διατυπώσεων, τις οποίες ορίζει ο νόμος.

II. Νομικό καθεστώς

2. Η νομοθετική αναγνώριση των σωματείων, έγινε για πρώτη φορά με το ν. 281/14. Ο νόμος αυτός διαχώρισε τα σωματεία σε «αναγνωρισμένα», τα οποία ιδρύοντο με δικαστική απόφαση και σε «μη αναγνωρισμένα» τα οποία ιδρύοντο με την απλή δήλωση βουλήσεως των ιδρυτικών τους μελών, την κατάρτιση και την υπογραφή του καταστατικού τους. Εξ άλλου, από την άποψη του σκοπού τους, τα αναγνωρισμένα σωματεία διακρίνοντο σε αλληλοβοηθητικά και σε επαγγελματικά.

– Ειδική ρύθμιση των επαγγελματικών σωματείων έγινε με το ν. 2151/20, αλλήα οι γενικές διατάξεις του ν. 281/14 δεν εθίγησαν. Ριζική μεταρρύθμιση έγινε με τον Αστικό Κώδικα, ο οποίος αναγνώρισε ως σωματεία μόνο τα αναγνωρισμένα, δηλ. εκείνα τα οποία απέκτησαν ή αποκτούν νομική προσωπικότητα.

3. Υπό το καθεστώς, συνεπώς, του Αστικού Κώδικα, σωματείο θεωρείται μόνον εκείνο το οποίο εγγράφεται στο οικείο βιβλίο σωματείων, το οποίο τηρείται στο Πρωτοδικείο της έδρας του, υπό τους όρους του νόμου και κατόπιν εγκρίσεως της συστάσεώς τους δια δικαστικής αποφάσεως, με την οποία αποκτά νομική προσωπικότητα.

– Ό,τι υπό του προ του Αστικού Κώδικα νομικού καθεστώτος αποδίδετο υπό τον όρο «μη αναγνωρισμένα σωματεία», αποτελεί σήμερα τις ενώσεις προσώπων της ΑΚ 107.

4. Με το άρθρο 12 του ΕισΝΑΚ καταργήθηκαν οι διατάξεις του ν. 281/1914 οι οποίες

αναφέρονται στο γενικό δίκαιο των σωματείων και διατηρήθηκαν μόνο οι διατάξεις εκείνες οι οποίες αφορούν τα αλληλοβοηθητικά και τα επαγγελματικά σωματεία, την εποπτεία των σωματείων και τις ποινικές και ειδικές διατάξεις αυτού. Διατηρήθηκαν ομοίως σε ισχύ οι ειδικοί νόμοι και οι διατάξεις περί ειδικών νομικών προσώπων και ειδικότερα οι διατάξεις περί συνεταιρισμών, περί επιμελητηρίων και ο ν. 2189/1940 περί φιλανθρωπικών σωματείων.

5. Ισχύουν δίκαιο περί σωματείων είναι οι διατάξεις των άρθρων 78-107 του ΑΚ, *πλην των διατάξεων των άρθρων 82 και 105 § 2 (οι οποίες καταργήθηκαν. Πρβλ. ειδικότερη ανάλυση στα οικεία κεφάλαια, κατωτέρω)*, καθώς και οι γενικές διατάξεις των άρθρων 61-77 του ΑΚ περί νομικών προσώπων.

6. Ειδικοί νόμοι αναφέρονται σε επί μέρους κατηγορίες σωματείων, όπως η. χ. ο ν. 1264/1982, ο οποίος αναφέρεται στις συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργαζομένων, ο ν. 1361/1983 ο οποίος αναφέρεται στις αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις, ο ν. 1712/1987 ο οποίος αναφέρεται στις οργανώσεις των επαγγελματιών, εμπόρων και βιοτεχνών κ. α.

Σε περίπτωση συγκρούσεως της γενικής περί σωματείων νομοθεσίας προς τους ειδικούς νόμους επί των διαφόρων κατηγοριών σωματείων, υπερισχύουν οι κανόνες των τελευταίων.

7. Οι διατάξεις περί σωματείων δεν εφαρμόζονται, κατ' αρχήν, επί των διαφόρων τύπων εταιριών και συνεταιρισμών, για τους οποίους υπάρχει ειδική νομοθεσία. Πλην όμως, ειδικώς για την ανώνυμη εταιρία η οποία έχει, σε πολλά σημεία, οργάνωση ανάλογη προς εκείνη του σωματείου, εφαρμόζονται συμπληρωματικώς οι περί σωματείων διατάξεις, εφ' όσον δεν έρχονται σε αντίθεση προς το σύστημα του βασικού νόμου ο οποίος αφορά αυτές, δηλ. του κωδικοποιημένου ν. 2190/1920 (*όπως ισχύει*) ή προς την φύση της ανώνυμου εταιρίας (*πρβλ. Καρακατσάνη, ΕρμΑΚ, άρθρα 78-107, αριθμ. 10*).

III. Χαρακτηριστικά γνώρισμα του σωματείου-Διάκριση από συγγενείς έννομες σχέσεις

8. α. Η νομική προσωπικότητα αποτελεί το βασικό εννοιολογικό –χαρακτηριστικό γνώρισμα του σωματείου, για την κτήση της οποίας απαιτείται η ύπαρξη ενώσεως 20 τουλάχιστον φυσικών προσώπων, η οποία επιδιώκει κοινό μη κερδοσκοπικό σκοπό.

β. Ο μη κερδοσκοπικός σκοπός της ενώσεως προσώπων αποτελεί το επόμενο ουσιώδες χαρακτηριστικό γνώρισμα του σωματείου. Ο μέσω οικονομικών συναλλαγών πορισμός χρηματικού κέρδους δεν μπορεί να αποτελέσει σκοπό του σωματείου. Δεν αποκλείονται, όμως, οι εν ευρεία έννοια οικονομικοί, καθώς και οι οικονομικοπολιτικοί σκοποί.

γ. Η κοινή νομική οργάνωση περισσότερων φυσικών προσώπων μέσω της ιδρυτικής πράξεως και του καταστατικού αποτελεί ένα ακόμη χαρακτηριστικό γνώρισμα του σωματείου, και τούτο υπό την έννοια, ότι το καταστατικό διασφαλίζει, για όσο χρόνο υφίσταται το σωματείο, την σύνδεση των μελών του σε οργανική ενότητα και ανεξαρτητοποιεί αυτό

έναντι των μελών του, το οποίο πλέον, μόνον αυτό, εκπροσωπεί και ενσωματώνει το συλλογικό συμφέρον και εκπληρώνει τον κοινό σκοπό.

9. Με βάση τα ανωτέρω χαρακτηριστικά γνωρίσματα το σωματείο διακρίνεται από τις ακόλουθες συγγενείς έννομες σχέσεις:

α) από την ένωση προσώπων της ΑΚ 107, διότι στην τελευταία δεν απαιτείται ο ελάχιστος αριθμός των 20 προσώπων για τη σύστασή της,

β) από το ίδρυμα της ΑΚ 108, διότι το τελευταίο αποτελεί σύνολο περιουσίας,

γ) από την αστική εταιρία των ΑΚ 741 και επ., διότι στο σωματείο είναι ελεύθερη η είσοδος και έξοδος προσώπων - μελών σε αυτό και από αυτό, σε αντίθεση με την αστική εταιρία στην οποία η αποχώρηση εταίρου από αυτήν, κατά κανόνα, συνεπάγεται την λύση της.

Πάντως, μη κερδοσκοπικός χαρακτήρας του σκοπού δεν σημαίνει εγκατάλειψη της επιδίωξης από το σωματείο οποιουδήποτε ωφελήματος. Εκείνο το οποίο αποκλείεται είναι η διανομή κερδών, και

δ) από τις επαγγελματικές οργανώσεις οι οποίες συνιστώνται με τη μορφή του ν.π.δ.δ. (*όπως είναι, η. χ. οι δικηγορικοί, οι ιατρικοί, οι συμβολαιογραφικοί κλ. π. σύλλογοι*), διότι, οι τελευταίες ιδρύονται με νόμο και η συμμετοχή σε αυτές των επαγγελματιών του οικείου κλάδου είναι, από το νόμο, υποχρεωτική, εφ' όσον οι τελευταίοι θέλουν να εξασκήσουν νομίμως το επάγγελμά τους. Πάντως, οι διατάξεις του Συντάγματος, που αναφέρονται στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι φαίνεται ότι, κατ' αρχήν, επιτρέπουν στους επαγγελματίες - μέλη των άνω συλλόγων - ν.π.δ.δ. να συστήσουν αυτοτελή συνδικαλιστική οργάνωση, η οποία θα επιδιώκει την εκπλήρωση σκοπού, μη καλυπτόμενου ουσιαστικώς από τον επαγγελματικό σύλλογο στον οποίο υποχρεωτικώς ανήκουν, εάν μπορεί βεβαίως να βοηθεί η ύπαρξη ενός τέτοιου -μη καλυπτόμενου από τον εν λόγω σύλλογο σκοπού.

IV. Γενικοί κανόνες ρυθμίσεως της συστάσεως, της λειτουργίας και της διαλύσεως του σωματείου

10. Η σύσταση του σωματείου, η οποία κατά το Σύνταγμα δεν υπόκειται σε προηγούμενη άδεια του Κράτους, συντελείται σε δύο στάδια:

α. Κατά το πρώτο στάδιο δημιουργείται η ένωση 20 τουλάχιστον φυσικών προσώπων και κατά το δεύτερο στάδιο η ένωση προσώπων αποκτά νομική προσωπικότητα, οπότε αποκτά τη νομική μορφή του σωματείου.

β. Η κτήση της νομικής προσωπικότητας από την ένωση προσώπων γίνεται με βάση ορισμένη διαδικασία, η οποία συνίσταται στον δικαστικό έλεγχο της νομικότητας του καταστατικού του σωματείου και στην επακολούθουσα εγγραφή του σε ειδικό δημόσιο βιβλίο, και δη το βιβλίο των σωματείων, η οποία έχει συστατικό χαρακτήρα, δημιουργικό της νομικής του προσωπικότητας.

γ. Το σωματείο το οποίο έχει ήδη αποκτήσει νομική προσωπικότητα, έχει ικανότητα δικαίου, μπορεί να είναι υποκείμενο εννόμων σχέσεων, καθώς και φορέας δικαιωμάτων,

υποχρεώσεων και περιουσίας. Έχει την ικανότητα του δικολογείν (ΚΠολΔ 62 παρ. 1 και 64 παρ. 2), αναλαμβάνει υποχρεώσεις εκ των δικαιοπραξιών οι οποίες επιχειρούνται από τα όργανά του, εντός των ορίων της εξουσίας τους (ΑΚ 70) και ευθύνεται εκ των πράξεων και παραλείψεων των αντιπροσωπευόντων αυτό οργάνων, οι οποίες έλαβαν χώρα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και δημιουργούν υποχρέωση αποζημιώσεως (ΑΚ 71).

δ. Τα μέλη του σωματείου δεν έχουν δικαίωμα συμμετοχής στην περιουσία του, είναι όμως δυνατόν το καταστατικό να προβλέπει την παροχή της χρήσεως ή άλλων ωφελημάτων από αυτήν (όπως π. χ. την χρήση των εγκαταστάσεών του, της βιβλιοθήκης του κ.λπ.). Αποχωρούντα δε, για οποιονδήποτε λόγο, εκ του σωματείου δεν έχουν δικαίωμα αναζητήσεως ούτε και αυτήν ακόμη την εισφορά τους (ΑΚ 90), αποκλείεται δε, σε περίπτωση διαλύσεως του σωματείου, η διανομή της περιουσίας του σε αυτά.

ε. Κατά την οργάνωση της εσωτερικής του λειτουργίας απολαμβάνει αυτονομίας και αυτοδιοικήσεως.

στ. Το καταστατικό του σωματείου, αποτελεί την πηγή του εσωτερικού δικαίου αυτού, καταλαμβάνει ως νόμος του σωματείου τα μέλη του με κανονιστική ισχύ, προσδιορίζει τον σκοπό του και περιέχει κανόνες απροσώπους και αφηρημένους, οι οποίοι σχύουν γενικώς επί όλων των εκάστοτε μελών του.

ζ. Το σωματείο εμφανίζεται υπό ιδιαίτερη επωνυμία και δρα με την διοίκησή του, η οποία έχει γενική εξουσία αντιπροσωπεύσεώς του.

η. Τα αναγκαία για την λειτουργία του όργανα είναι, κατά βάση, τρία και δη η γενική συνέλευση των μελών του, η οποία είναι το ανώτερο όργανό του, το διοικητικό συμβούλιο το οποίο επιμελείται των υποθέσεών του και το αντιπροσωπεύει στις προς τα έξω σχέσεις του δικαστικώς και εξωδίκως και η ελεγκτική επιτροπή η οποία έχει ως έργο τον έλεγχο της οικονομικής διαχειρίσεώς του.

θ. Η κτήση της ιδιότητας του μέλους του σωματείου αποκτάται είτε με την συμμετοχή στην ίδρυσή του, είτε με την είσοδο στο ήδη υφιστάμενο σωματείο. Το μέλος μπορεί να αποχωρήσει από το σωματείο οποτεδήποτε, δεν μπορεί όμως να αποβληθεί από αυτό, εάν δεν συντρέχουν ειδικοί λόγοι προβλεπόμενοι στο καταστατικό ή, σε κάθε περίπτωση, σπουδαίος λόγος, παρεχομένου υπό του νόμου (ΑΚ 88), σε κάθε περίπτωση, στο αποβαλλόμενο μέλος δικαιώματος προσφυγής ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου κατά της αποφάσεως περί αποβολής του.

ι. Το σωματείο, του οποίου η ύπαρξη βασίζεται στην ελεύθερη βούληση των μελών του και η σύσταση και λειτουργία του κατοχυρώνεται συνταγματικώς, διαλύεται αφ' ενός μεν στις περιπτώσεις τις οποίες προβλέπει το καταστατικό του και αφ' ετέρου στις περιπτώσεις τις οποίες προβλέπει (περιοριστικώς) ο νόμος (πρβλ. ΑΚ 104 και 105). Με την διάλυσή του η περιουσία του διατίθεται όπως προβλέπει το καταστατικό του, ή όπως ήθελε αποφασίσει το αρμόδιο όργανό του (ΑΚ 77), άλλως περιέρχεται στο δημόσιο, το οποίο υποχρεούται μέσω αυτής να εκπληρώσει τον σκοπό του, αποκλειομένης της διανομής της στα μέλη του (ΑΚ 106).

ια. Περισσότερα σωματεία που επιδιώκουν τους ίδιους ή παρεμφερείς σκοπούς στον

ίδιο ή σε διαφορετικούς τόπους μπορούν να συγκροτούν ενώσεις σωματείων, οι οποίες οργανώνονται ως δευτεροβάθμιες και ως τριτοβάθμιες ενώσεις. Οι ενώσεις αυτές συνιστώνται, όπως ακριβώς και τα πρωτοβάθμια σωματεία και αποκτούν νομική προσωπικότητα από της εγγραφής τους στο οικείο βιβλίο του αρμοδίου πρωτοδικείου. Η σύσταση των ενώσεων τούτων δεν αναιρεί την διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια των υποκειμένων σωματείων και τα μέλη των τελευταίων δεν καθίστανται μέλη των υπερκειμένων ενώσεων.

ιβ. Η διοίκηση ασκεί εποπτεία (*διοικητική*) επί των σωματείων, η οποία έχει ως αντικείμενο την επίβλεψη της δράσεώς τους και την λήψη των υπό του νόμου προβλεπομένων μέτρων, σε περίπτωση μη τηρήσεως των διατάξεων του νόμου και του καταστατικού τους. Η κρατική εποπτεία ασκείται, κατά βάση, από τον νομάρχη της έδρας του σωματείου, η δε έκτασή της και οι εξουσίες της εποπτεύουσας αρχής καθορίζονται από το νόμο. Στο πλαίσιο των ως άνω εξουσιών της, η εποπτεύουσα αρχή έχει το δικαίωμα να ενημερώνεται, να ζητά διευκρινίσεις και συμπληρωματικές πληροφορίες επί των υποβαλλομένων σε αυτήν στοιχείων, να διατάσσει την συμπλήρωσή τους κ.λπ. Δικαιούται, επίσης, εάν διαπιστώσει παράνομες ενέργειες ή αποφάσεις του σωματείου, να απευθύνει συστάσεις προς την διοίκησή του ή να επιβάλει τα παρεχόμενα σε αυτήν υπό του νόμου μέσα για την αποκατάσταση της νομιμότητας και της ομαλής λειτουργίας του σωματείου. Έχει, επίσης, δικαίωμα να ζητά από το αρμόδιο πρωτοδικείο την έκπτωση της διοικήσεώς του σε περίπτωση παραβάσεως του νόμου ή του καταστατικού του ή εκτροπής από τους σκοπούς του, καθώς και την διάλυση του σωματείου με δικαστική απόφαση στις περιπτώσεις του άρθρου 105 ΑΚ.

ιγ. Τα αστικά σωματεία, με την ευρεία έννοια του όρου, ρυθμίζονται κατά βάση από τις διατάξεις των άρθρων 78 και επ. ΑΚ. Υπάρχουν, όμως, και σωματεία τα οποία, λόγω του ιδιαίτερου σκοπού αυτών ή και της ιδιαίτερης ιδιότητας την οποία πρέπει να έχουν τα μέλη τους, διέπονται και από ειδικές διατάξεις (*πέραν εκείνων των άρθρων 78 επ. του ΑΚ*).

11. Οι κυριότερες μορφές (είδη) σωματείων ειδικού σκοπού είναι οι εξής:

α. Σωματεία αθλητικά:

Για τα σωματεία αυτά εφαρμόζεται, κατ' αρχήν, ο ειδικός νόμος 2725/1999. Για όσα όμως θέματα δεν ρυθμίζει ειδικώς ο νόμος αυτός, ισχύουν οι γενικές διατάξεις των άρθρων 78 και επ. ΑΚ, εφ' όσον βεβαίως είναι συμβατές με την φύση και τον σκοπό των εν λόγω (*αθλητικών*) σωματείων (*πρβλ. την διάταξη του άρθρου 1 του ως άνω νόμου, σύμφωνα με την οποία θεωρείται και αναγνωρίζεται ως αθλητικό σωματείο η κατά τις διατάξεις του άρθρου 78 και επ. του ΑΚ ένωση φυσικών προσώπων, η οποία έχει ως κύριο σκοπό την συστηματική καλλιέργεια και την ανάπτυξη των δυνατοτήτων των αθλητών της για την συμμετοχή τους σε αθλητικούς αγώνες*).

Οι κυριώτερες ειδικές ρυθμίσεις τις οποίες προβλέπει ο ανωτέρω νόμος για τα αθλητικά σωματεία, είναι οι εξής:

1. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου, ο ελάχιστος αριθμός των μελών του αθλητι-